

УДК 349.6+341.1+340.5+504

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2024.23>**В. Уберман,**

кандидат технічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії формування та регулювання якості вод
Науково-дослідної установи «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем» Міндовкілля

Л. Васьковець,

кандидат біологічних наук, професор,
професор кафедри безпеки праці та навколишнього середовища
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ НАБЛИЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯКОСТІ ВОД В УКРАЇНІ ДО ВИМОГ ЄС

Постановка проблеми. В Україні попри воєнний стан та бойові дії, попри необхідність відновлення економіки й господарства, наразі здійснюються заходи з наближення водного законодавства до *acquis* ЄС. У цьому напрямі еколого-правової діяльності слід визнати 2024 рік вирішальним для зміни української парадигми визначення, оцінювання та регулювання якості вод (ВОРЯВ). Цю зміну спонукала реалізація європейських правових вимог до моніторингу якості води та недостатня ефективність чинного донедавна еколого-правового регулювання надходження забруднювальних речовин (ЗР) з техногенних джерел. Перший зі згаданих видів вимог зосереджено в еколого-правовому інституті ВОРЯВ, а другий – в підінституті регулювання скидання ЗР (РСЗР). Тобто зміна парадигми спрямована на досягнення стратегічних цілей державної водної політики, встановлених у документі «Водна стратегія України на період до 2050 року» (ВСУ) [1]. В останньому серед найближчих завдань визначено: «проведення системного аналізу водного законодавства щодо його узгодженості з вимогами законодавства ЄС та цілями сталого розвитку

для успішної реалізації цієї Стратегії» та «впровадження з 1 січня 2025 р. планів управління річковими басейнами <...>». Одночасно на виконання вимог Водного кодексу України (ВКУ) [2, ст. 21-1, ст. 35, ст. 37] здійснюється перехід українського водного законодавства до європейської системи ВОРЯВ. На цьому напрямі у 2024 р. з метою контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів, а також задля дієвого нормування в даній сфері, затверджено європейські законодавчі інструменти: 1) екологічні нормативи якості води для визначення екологічного стану масиву поверхневих вод [3]; 2) системи класифікації та методичні засоби віднесення масивів поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також засоби віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод [4]. Зазначені інструменти мають застосовуватися в українських планах управління річковими басейнами (ПУРБ). У ВСУ передбачено здійснити затвердження ПУРБ до 1 серпня 2024 р. [1].

Одночасно зі змінами ВОРЯВ у 2024 р. для правового РСЗР стосовно значної частини техногенних джерел прийнято один із найважливіших еколого-правових законодавчих актів – Закон України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» (ЗУПІЗКПЗ) [5], який вважається «законом про екомодернізацію промислових підприємств». З еколого-правового погляду цим законом здійснюється перехід від того що існує майже півстоліття, застарілого українського підінституту РСЗР до його європейського відповідника, реалізованого щодо водного середовища у Водній рамковій директиві (далі WFD) [6, art. 10] та у багатосекторальній Директиві про промислові викиди (ДПВ) [7]. В частині ЗР та їх впливу на воду, а саме на її забруднення через скидання ЗР, термінологія і вимоги ЗУПІЗКПЗ предметно перетинаються із ВКУ та його інститутом спеціального водокористування. При цьому виникають невідповідності й законодавчі колізії, усунення яких буде можливим після здійснення передбачених у ст. 28 ЗУПІЗКПЗ змін до ВКУ та до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», і повного набуття чинності ЗУПІЗКПЗ у серпні 2025 р. Загальною проблемою, яка підлягає вирішенню, є визначення відповідності вимог українського водного законодавства європейському екосистемного підходу у правовідносинах щодо водних об'єктів в частині регулювання складу поверхневих вод. Складність цієї проблеми наразі підсилює відсутність затверджених (юрідичних) українських перекладів важливих джерел європейського права, на які посилається дана стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних еколого-правових дослідженнях, зокрема представника харківської школи екологічного права Суєтнова Є. П., екосистемний підхід визнається «квінте-

сенційним» принципом екологічного права [8] і стверджується, що наразі «в сучасній еколого-правовій доктрині немає чіткого й однозначного розуміння принципу екосистемного підходу та його місця серед інших принципів екологічного права» [8, с. 109]. Можна вважати, що донедавна в українському водному законодавстві «екосистемний підхід» з боку регулювального впливу на якість води був представлений лише вимогами екологічної безпеки та окремими інструментами ВКУ, зокрема, показником «екологічного стану масиву поверхневих вод» (ЕСВ) [2, ст. 1, ст. 21-1] і «екологічним нормативом якості води масивів поверхневих та підземних вод» (ЕНЯВ) [2, ст. 35, ст. 27]. Перший показник входить до складу інституту ВОРЯВ, а другий – до підінституту РСЗР. При цьому не втрачають цінності й попередні українські дослідження загальних вимог щодо нормативних інструментів правового режиму екологічної безпеки водних об'єктів у спеціальному водокористуванні, які виконувалися відомими вченими-правознавцями В. І. Андрейцевим, А. П. Гетьманом, Н. Р. Кобецькою, Н. Р. Малишевою, Ю. А. Красновою, А. К. Соколовою, Ю. С. Шемшученком, М. В. Шульгою та ін.

Найбільшого значення для предмета даної статті мають дослідження особливостей екосистемного підходу у правовідносинах щодо водних об'єктів, їх використання, охорони та відновлення, виконані Черкашиною М. К. (Maryna Cherkashyna), у статті якої [9] йдеться про недоліки водного законодавства України, що спричиняються ігноруванням екосистемного підходу і перешкоджають імплементації європейського права у національне водне законодавство. У згаданій статті стверджується, що позбавлення таких недоліків вимагає прийняття нової редакції ВКУ, та зазначено, що задля подальшої гармонізації законодавства України та

ЄС у сфері охорони водних ресурсів та забезпечення їх якості «необхідно розробити нові нормативно-правові акти та вдосконалити ті що діють відповідно до вимог, встановлених європейським законодавством». У статті [10] пропонується виділити екологічні системи як самостійний об'єкт екологічних правовідносин, що потребує прийняття більш деталізованих законодавчих положень, спрямованих на охорону екологічних систем, їх використання та відновлення. Першим кроком у зазначеному напрямі може бути впровадження європейських правових інструментів оцінки та регулювання екологічного стану водних об'єктів, наведених у згаданих вище джерелах [3–5], що вимагає дослідження особливостей застосування таких інструментів в Україні. Отже, на шляху гармонізації з екологічним законодавством ЄС та впровадження екосистемного регулювання не вирішеною частиною загальної проблеми є відповідність ЕНЯВ та ЕСВ, які використовуються у ВКУ, екологічному стандарту якості (ЕСЯ) у водному законодавстві ЄС. Специфіка воєнного часу ускладнює регулювання екологічних правовідносин і відвертає соціальну увагу від охорони екологічних систем. Деякі науковці [11] вважають, що в умовах війни зменшуються можливості використання природних ресурсів, а державні інституції не в змозі забезпечити ефективний захист екологічних прав громадян і виникає необхідність зміни механізмів екологічних правовідносин, дерегуляції природноресурсних відносин та спрощення спеціального природокористування. Ця думка поділяється і авторами даної статті [12].

Мета дослідження. Дослідження спрямовано на визначення відповідності правового інституту ВОРЯВ і підінституту РСЗР українського та європейського водних законодавств, а також можливості забезпечення українських ПУРБ європейськими правовими інструментами й засобами

боротьби із забрудненням поверхневих вод.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільший змістовний внесок у сучасні зміни водного законодавства України в частині екосистемного підходу до регулювання складу поверхневих вод належить ДПВ. Дія цієї європейської директиви [7, ст. 2] та її українського аналогу [5] поширюється лише на певну частину видів економічної діяльності, яка цілому визначається як «промислова діяльність» [13, р. 4]. Саме зазначені у ДПВ види діяльності створюють найбільший внесок в обсяг ЗР, які скидаються у водні об'єкти, викликають ризик та спричиняють найзначніші негативні наслідки. Попри те, що більш конкретний перелік видів діяльності, провадження яких вимагає отримання інтегрованого дозволу до самого ДВП, використання цього переліку в Україні може викликати певні складності. Вербальним критерієм «промислової діяльності» в Україні може слугувати визначення терміну «промислова діяльність» у державному класифікаторі видів економічної діяльності [13, р. 4], де зазначено наступне: «Процес промислового виробництва – це процес перероблення (механічного, хімічного, ручного тощо), який використовують для виготовлення нової продукції (споживчих товарів, напівфабрикатів чи засобів виробництва), оброблення товарів, які були у використанні, надання промислових послуг і який класифікують у секціях В «Добувна промисловість та розроблення кар'єрів», С «Переробна промисловість», Д «Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря», Е «Водопостачання; каналізація, поводження з відходами» та Ф «Будівництво». Там же пояснюється: «Перероблення – це технологічний процес, виконання якого змінює форму, властивості чи склад сировини, напівфабрикатів або, в окремих випадках,

готової продукції, задля отримання нової продукції». Тобто до достань водоемних видів економічної діяльності, на які за статутними документами підприємств не поширюється поняття «промислова діяльність» і які за ДПВ не охоплені правовим регулюванням, належать: А «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» та Н «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність». Але визначення сфери законодавчого регулювання ДВП за українською класифікаційною ознакою «промислової діяльності» є надто широким і недостатньо конкретним. Тому слід керуватися категоріями діяльності, визначеними у Додатку І до ДПВ.

Парадигмальний вплив ДПВ на українське ВОРЯВ полягає у відмові (для значної частини водокористувачів) від давно застарілого РСЗР за принципом «emission – immission» (EIP), який задекларовано ще у 70-х роках минулого століття, та у переході до європейського «комбінованого підходу» (КП) [6, art. 10]. Така відмова докорінно змінює логічну та інструментальну структури сучасного правового механізму українського РСЗР, яка ґрунтується на нормативах ГДС та ГДК для ЗР і на використанні екологічних властивостей водного об'єкта, що зокрема визначено у нормативному документі [14, п. 8] та чітко викладено у Методичних рекомендаціях [15, п. 2 р. II]. Більше того, використання екологічних властивостей масивів поверхневих вод для економічної (господарської) діяльності шляхом скидання ЗР наразі все ще вважається головним екологічним принципом українського РСЗР [15, п. 7 р. II].

Центральне для нового правового механізму РСЗР визначення наведено в абз. 3 ч. 1 ст. 1 ЗУПІЗКПЗ та у ДПВ [7, абз. (5) ст. 3]: «гранично допустимий викид – маса, виражена відносно конкретних параметрів, концентрація та/або рівень викиду, що не повинні перевищуватися протягом

одного або кількох періодів часу». Таке визначення ГДВ змістовно збігається з відповідним визначенням в англійському прототипі ДПВ, який далі згадується як DIE [16, art. 3 (5)]. Головною правовою особливістю цих визначень є наявність лише законодавчо регульованої величини та відсутність характеристик природного середовища, тобто терміни мають суто управлінський та безпосередній екологічно безумовний зміст.

Натомість за ст. 1 ВКУ «гранично допустимий скид (ГДС) речовини – маса речовини у зворотній воді, що є максимально допустимою для відведення за встановленим режимом даного пункту водного об'єкта за одиницю часу». Зміст цього терміну можна визначити як еколого-управлінський, який складається з двох частин – регульованої величини та умовної характеристики водного об'єкта. Така термінологічна відмінність детермінує принципову різницю у правовому регулюванні. На відміну від згаданого вище EIP у ДПВ встановлено [7, ч. 4 ст. 11]: «... гранично допустимі викиди визначаються у точці вивільнення з установки. Розбавлення до точки вивільнення не береться до уваги ... ». Це визначення змістовно збігається з визначенням англійського прототипу у DIE [16, p. 1 art. 15]. Крім того, у ч. 3 ст. 1 цитованого закону зазначено, що наразі термін «гранично допустимий викид», тобто ГДВ, «включає гранично допустимий скид (ГДС) речовини у значенні, наведеному у ВКУ». Щодо методів визначення ГДС подібного зазначення немає, тобто у сфері правового регулювання ДПВ розрахункові методи визначення нормативів ГДС (до більшості яких належать методи математичного моделювання) при визначенні ГДВ замінюються на дозвільні: «Дозвільний орган <...> визначає гранично допустимі викиди для речовин <...> згідно з висновками найкращих доступних технологій та методів управління, а для викидів,

які не включені до таких висновків, а також у разі відсутності затверджених висновків <...> – екологічними нормативами» [7, ч. 3 ст. 11]. Отже, регульовальна функція сучасних нормативів ГДВ заснована або на технологічній неможливості зменшення викиду, або на відсутності екологічної шкідливості конкретної ЗР у певних умовах. Викладеними відмінностями закладається правовий ґрунт європейської парадигми сучасного українського РСЗР.

З правової точки зору нормативи ГДС у ВКУ та ГДВ у ДПВ слід розглядати як критерії оцінки правомірності господарської поведінки суб'єктів спеціального водокористування – власників скидів, в частині скидання ЗР. Таке ставлення до правового значення ГДС запропоновано Кобецькою Н. Р. [17, с. 95].

Другий напрям зазначених змін у водному законодавстві, який стосується ВОРЯВ, змінює українські цільові критерії правового регулювання [2, ст. 36] «нормативи екологічної безпеки водокористування» [2, ст. 35] з суто споживацьких, економічних (не перевищення ГДК речовин у водних об'єктах, вода яких використовується для задоволення різних потреб), на екологічні нормативи (в англомовному прототипі ДПВ використовується термін «стандарт»). Слід зазначити, що в українському варіанті ДВП термін «екологічний стандарт» незважаючи на його виключну важливість не має законодавчого визначення. Щодо цього терміну є лише пояснення у прикінцевих та перехідних положеннях ч. 5 ст. 29 ДВП. В англомовному прототипі ДІЕ [16, art. 3(6)] визначено: «*environmental quality standard means the set of requirements which must be fulfilled at a given time by a given environment or particular part thereof, as set out in Union law*», що перекладається як «екологічний стандарт якості» означає набір вимог, які повинні виконуватися в певний час

даним середовищем або окремою його частиною, як встановлено в законодавстві Союзу» [переклад авторів: – В.У., Л.В.]. В незатвердженому українському перекладі ДІЕ є визначення: «стандарт якості довкілля» означає комплекс вимог, що повинні бути виконані у певний час певним середовищем або його окремою частиною, як встановлено у законодавстві Союзу». Але найбільш чітке визначення «*Environmental quality standard means the concentration of a particular pollutant or group of pollutants in water, sediment or biota which should not be exceeded in order to protect human health and the environment*» наведено у WFD [6, art. 2(35)] і перекладається як «Екологічний стандарт якості» означає концентрацію певної забруднювальної речовини або групи забруднювальних речовин у воді, осадових відкладеннях або біоті, яку не можна перевищувати з метою захисту здоров'я людини та довкілля» [переклад авторів: – В.У., Л.В.], а сам термін у даній статті має абревіатуру ЕСЯ. З цього останнього визначення можна, зокрема, бачити, що у ньому йдеться не лише про якість води. Тобто український ЕНЯВ є поняттєво обмеженим лише водою та формально відмінним від ЕСЯ (норматив *vs* стандарт), що може створювати певні перешкоди й викликати непорозуміння у плануванні та реалізації заходів ПУРБ. Найголовнішою змістовною відмінністю ЕНЯВ від ЕСЯ є інтегрований (комплексний) характер першого терміну стосовно хімічних та інших показників стану води, що вимагає наявності лише одного (єдиного) нормативу ЕНЯВ для певного масиву вод.

Україна має тривалий досвід використання екосистемного принципу, який до часу наближення до законодавства ЄС не було закріплено в еколого-правовому законодавстві. Найбільш відомим з відповідних науково-методичних спроб українського втілення екосистемного принципу

є методика екологічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями [18]. З аналізу всіх попередніх українських екологічних оцінок та класифікацій поверхневих вод від можна зробити висновок, що їх принциповою відмінністю від сучасної нормативної методики [4] є відсутність важливої екологічної властивості «типоспецифічності» [4, п. 9, р. II]. Тобто вимоги наближення до законодавства ЄС сприяли розробленню і включенню в українське водне законодавство (ст. 21-1 ВКУ) об'єктно і змістовно екологічних підзаконних нормативно-правових актів [3, 4].

Правовий зміст українського терміну «Екологічний норматив якості води масивів поверхневих ... вод» (ЕНЯВ) [2, ст. 37] та пов'язані з ним проблеми розглянуто у статті [19], де зроблено висновок що «... українське законодавче визначення ЕНЯВ не відповідає європейському визначенню ЕСЯ і не дозволяє імплементувати європейське регулювання скидання пріоритетних ЗР. Позбавитися зазначених невідповідностей можна шляхом внесення змін у ВКУ». Отже, перехід до сучасної парадигми ВОРЯД міняє цільові критерії правового РСЗР з економічних (господарських) на екологічні.

При зміні української системи нормативного РСЗР важлива частина цільових вимог до ЕСЯ щодо «захисту здоров'я людини» реалізується через значення самих ЕСЯ, які за визначенням у ст. 2(35) WFD спрямовані, зокрема, на захист людини. Методична реалізація цієї вимоги передбачена у керівному документі ЄС з розроблення ЕСЯ [20]. Крім загальних екологічних вимог до водного середовища, викладених у згаданих вище джерелах, в українському законодавстві існують спеціальні вимоги до ЕНЯВ, які стосуються сфери питної води та питного водопостачання. У ч. 1 та ч. 2 ст. 29 Закону України «Про питну воду та питне водопостачання» (ЗУППВТПВ) [21] серед нор-

мативів у сфері питної води та питного водопостачання зазначено про «екологічні нормативи якості води джерел питного водопостачання». В Законі України «Про систему громадського здоров'я» (ЗУПСГЗ) [22, ч. 2 ст. 26] визначено – «Критерії безпечності для людини водних об'єктів, у тому числі гранично допустимі концентрації у воді хімічних, біологічних речовин, патогенних та умовно-патогенних мікроорганізмів, рівень радіаційного фону встановлюються санітарним законодавством і визначаються державними медико-санітарними правилами та нормативами». Правовий зв'язок між наведеними загальними та спеціальними вимогами визначено у [21, ч. 4 ст. 29]: «Екологічний норматив якості води в джерелах питного водопостачання встановлюється з урахуванням вимог державних гігієнічних та протиепідемічних правил і норм, гігієнічних нормативів центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері екологічної безпеки». Наразі єдиним нормативним документом, який містить гігієнічні нормативи якості води водних об'єктів для задоволення питних, господарсько-побутових та інших потреб населення є нормативний документ [23], який не має затвердження згаданого центрального органу. За ст. 35 ВКУ відповідні нормативи належать категорії нормативів в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів групи нормативів екологічної безпеки водокористування, мають назву і позначаються ГДК_{п/г-п}. В європейському водному законодавстві головним інструментом захисту водних об'єктів для задоволення питних, господарсько-побутових та інших потреб населення є просторове виділення для таких потреб т. зв. захищених зон (ст. 7 WRD). Типи захищених зон визначено в Annex IV до WFD, де зазначено, що для кожного району річкових басейнів складається реє-

стр захищених зон. Із європейських вимог у ч. 1 ст. 8 WFD та українських вимог [21, ч. 4 ст. 29] впливає, що для захищених зон загальні ЕСЯ мають доповнюватися спеціальними вимогами щодо ГДК_{п/г.п.}. Тому у захищених зонах до вимог європейських ЕСЯ входять українські медико-санітарні правила та нормативи.

В головному українському нормативному документі охорони вод від скидання ЗР «Правила охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами» (Правила) [24] слова «довкілля» або «екологічний» та терміни ЕНЯВ або ЕСЯ взагалі не згадуються, що значно ускладнює розуміння та дотримання вимог цього документа, а його регульовальне значення критично зменшується. Крім того, вимоги Правил у п. 8 щодо розташування контрольного створу та у п. 21 про встановлення обмежень на скидання ЗР суперечать вимогам щодо точки вивільнення викидів у ч. 4 ст. 11 ДПВ.

До другого напрямку змін у водному законодавстві, які стосується ВОРЯВ, належать згадані вище відповідники європейських ЕСЯ – українські нормативи ЕНЯВ і ЕСВ. Загальні правові особливості цих нормативів досліджено у статті [25].

Для оцінки відповідності вимог українського водного законодавства і ДПВ мають принципове значення базові поняття «речовина» та «забруднення» у ВКУ та у ДПВ. Перше дослідження особливостей та відмінності цих понять у водному законодавстві ЄС та України виконано у статті [25]. Слід зазначити, що термін «речовина» в українському варіанті ДПВ [5] не має визначення. У той же час у європейському оригіналі ДІЕ [16, art. 3(1)] визначено наступне: «*substance* means any chemical element and its compounds, with the exception of the following substances:

(a) *radioactive substances as defined in <...>*;

(b) *genetically modified microorganisms as defined in <...>*;

(c) *genetically modified organisms as defined in <...>*».

Це визначення має переклад: «речовина» означає будь-який хімічний елемент та його сполуки за винятком таких речовин:

(a) радіоактивних речовин, як їх визначено у <...>;

(b) генетично модифікованих організмів, як їх визначено у <...>;

(c) генетично модифікованих організмів, як їх визначено у <...>»

[переклад авторів: – В.У., Л.В.].

У свою чергу термін «забруднення» в українському варіанті ДПВ визначається як «<...> безпосереднє чи опосередковане внесення у результаті людської діяльності речовин, вібрацій, тепла чи шуму в повітря, води або ґрунт, що можуть бути шкідливими для здоров'я людини або для якості довкілля, призводити до пошкоджень матеріальних цінностей, шкодити чи заважати об'єктам інфраструктури та іншим законним використанням довкілля», що цілком збігається з визначенням в європейському оригіналі. Але зазначене поняття за деякими ознаками відрізняється від визначеного у WFD [6, art. 2(33)]: «*Pollution* means the direct or indirect introduction, as a result of human activity, of substances or heat into the air, water or land which may be harmful to human health or the quality of aquatic ecosystems or terrestrial ecosystems directly depending on aquatic ecosystems, which result in damage to material property, or which impair or interfere with amenities and other legitimate uses of the environment». Тобто, «Забруднення» означає пряме або опосередковане введення в результаті діяльності людини речовин або тепла в повітря, воду або землю, що може бути небезпечним для здоров'я людини або якості водних екосистем чи наземних екосистем, безпосередньо залежних від водних екосистем, що в результаті призводять до пошкодження матеріальної власності, або які погіршують чи перешкоджають корис-

ним властивостям та іншим законним видам використання доквілля» [переклад авторів: – В.У., Л.В.]

Але найзначнішою слід вважати відмінність визначення терміну «забруднення» у ДПВ від визначення у ст. 1 ВКУ: «забруднення вод – надходження до водних об'єктів забруднюючих речовин; забруднююча речовина – речовина, яка привноситься у водний об'єкт в результаті господарської діяльності людини». **Визначення у ВКУ «забруднення» через «привнесення» переводить цей термін з категорії абсолютних до категорії релятивних понять.** У цьому випадку визнання речовини як забруднювальної в певному місті водного об'єкта, залежить від наявності та вмісту такої речовини в іншому місті водного об'єкта. Така розбіжність свідчить про істотні невідповідності європейського та українського принципів оцінки та боротьби із забрудненням води, змінює спрямування законодавчого впливу та зменшує дієвість відповідних правових інструментів ДПВ.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На шляху наближення до законодавства ЄС та розвитку екосистемного підходу в українському екологічному та водному законодавстві в 2024 р. здійснено зміни, створено інституційні засади та нормативно-методичну базу ВОРЯВ, подібні водному законодавству ЄС. Практичне використання відповідних інструментів правового регулювання і перші кроки наближення передбачається здійснювати з 2025 р. через заходи, включені у ПУРБ. Ключові вимоги до екологізації промислової діяльності містяться у ЗУПІЗКПЗ, який набуде чинності у повному обсязі з серпня 2025 р. Наразі, після згаданих змін, головними українськими правовими інструментами регулювання цільового речовинного складу (якісного стану) поверхневих вод та їх європейськими відповідниками є: у ВКУ – норма-

тиви ЕНЯВ та ГДК, а у WFD – нормативи ЕСЯ. Новими інструментами регулювання джерел надходження ЗР у поверхневі стають європейські нормативи ГДВ стосовно визначених у ЗУПІЗКПЗ видів промислової діяльності, а сфера використання сучасних українських нормативів ГДС значно звужується. Зазначеними змінами досягається перехід переважної частини охорони якості вод від застарілої української парадигми РСЗР, яка ґрунтувалася на принципі економічного (господарського) використання екологічних властивостей ділянок водних об'єктів, прилеглих до скидів ЗР, до європейського принципу боротьби із ЗР у їх джерелах. Найбільше екологічне та навіть соціальне значення має відмова від розрахункового визначення лімітувального нормативу ГДВ за властивостями водних об'єктів, якою з регулювального ланцюга вилучено «водну» ланку РСЗР. Така відмова значно спрощує документальне оформлення водокористування в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення, а також усуває джерело можливого корупційного впливу на обсяги скидання ЗР. З 2024 р. головними правовими регуляторами цільового якісного (екологічного) стану українських поверхневих вод стають ЕНЯВ, які на відміну від ГДС, спрямовано на захист водних екосистем. Але система нормативів ЕНЯВ, яку введено підзаконними нормативно-правовими актами, суперечить важливим вимогам ВКУ, а також містить неузгодженості функцій при її використанні у діяльності з моніторингу якості вод та РСЗР.

На ефективність парадигмального переходу суттєво впливає відсутність юридичних українських перекладів відповідних актів ЄС. Виконані зміни не мають достатньо повного обсягу, а іноді викликають колізії та помилкові рішення, через невідповідність важливих термінів та понять ВКУ європейському законодавству, зокрема, «забруднюючи речовини»,

«екологічний норматив якості води». Використання європейських вимог перешкоджає відсутність визначень «водних послуг» та «захищених зон». Крім того, у ВКУ відсутні базові для WFD європейські інструменти поділу ЗР на категорії основних, пріоритетних та специфічних ЗР, виходячи з їх властивостей та поширення у водних об'єктах. Перспективними напрямами подальших досліджень є визначення ефективних шляхів реформування водного законодавства України в частині охорони якості вод.

Досліджуються еколого-правові інструменти українського та європейського визначення, оцінювання та регулювання якості поверхневих вод: нормативи якісного стану водних об'єктів та нормативи лімітування надходження до них забруднювальних речовин з техногенних джерел, якими забезпечується реалізація екосистемного принципу у сучасному водному законодавстві. Метою статті є визначення відповідності зазначених правових інструментів українського та європейського водних законодавств. Прийняття закону про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення, подібного директиві ЄС, та встановлення екологічних нормативів якості води, що відповідають Водній рамковій директиві ЄС, започаткувало принципівні зміни української системи нормативного регулювання якості води. Визначено, що змінами здійснено майже повний перехід від застарілої української парадигми регулювання якості вод за принципом «емісія – іммісія» до європейського «комбінованого підходу». Найбільше правове значення має відмова від розрахункового визначення нормативів гранично допустимих викидів забруднювальних речовин як інструмента правового регулювання допустимого розбавлення у водному

об'єкті. Натомість лімітування викидів здійснюється за характеристиками найкращих доступних технологій та екологічними стандартами якості води. Виявлено, що переклади джерел європейського законодавства містять відмінності від оригіналів, що викликають негативні еколого-правові наслідки. Результати полягають у визначенні доктринального характеру змін, що сталися в українському водному законодавстві, у виявленні джерел колізій, невідповідностей та помилкових рішень, а також напрямів та шляхів подальших змін. Зроблено висновки, що законодавчими змінами 2024 р.: 1) створено інституційні засади та нормативно-методичну базу, подібну водному законодавству ЄС; 2) головними правовими регуляторами забруднювального впливу стають нормативи гранично допустимих викидів (скидів), а головними правовими регуляторами цільового (екологічного) стану українських поверхневих вод – екологічні нормативи якості води, подібні європейським екологічним стандартам якості.

Ключові слова: екологічне законодавство України, водне законодавство України, регулювання якості вод, забруднення поверхневих вод, нормування скидання забруднювальних речовин, методи нормування.

Uberman V., Vaskovets L. Legal features of approximation environmental normative regulation of water quality in Ukraine according to EU requirements

Environmental and legal instruments of Ukrainian and European definition, assessment and regulation of surface water quality are being studied, namely: standards for the quality of water bodies and standards for limiting the entry of pollutants into them from man-made sources, which ensure the implementation of the ecosystem principle in modern water

legislation. The aim of the article is to assess the compliance of the specified legal instruments with Ukrainian and European water legislation. The adoption of the law on integrated prevention and control of industrial pollution, similar to the EU directive, and establish of environmental water quality standards that correspond to the EU Water Framework Directive, initiated fundamental changes in the Ukrainian water quality regulatory system. After the changes were made, the almost complete transition from the outdated Ukrainian paradigm of water quality regulation based on the «emission – immission» principle to the European «combined approach» was concluded. The greatest legal significance is the rejection of the estimated determination of standards for maximum permissible emissions of pollutants as a tool for legal regulation of permissible dilution in a water body. Instead, emission limitation is carried out based on the characteristics of the best available technologies and environmental water quality standards. It was discovered that the translations of sources of European law have differences from the originals, which cause negative environmental and legal consequences. The results comprise in determining the crucial nature of the changes that have occurred in Ukrainian water legislation, in identifying the sources of conflicts, inappropriate and erroneous some decisions, as well as the directions and ways of further changes. It was concluded that the legislative changes of 2024 created institutional foundations and a regulatory and methodological base similar to the EU water legislation, where the main legal regulators of pollutant impact are the norms of maximum permissible emissions (discharges). Additionally, it was fined that the main legal regulators of pollutant impact are the norms of maximum permissible emissions (discharges). Also, the main

legal regulators of the target (environmental) state of Ukrainian surface waters are the ecological norms of water quality, similar to European ecological quality standards.

Key words: environmental and water legislation of Ukraine, water legislation of the EU, water quality, quality status of surface water, pollutant discharges regulation, environmental assessing.

Література

1. Водна стратегія України на період до 2050 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9.12.2022 р. №1134-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

2. Водний кодекс України: від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР. ВВР. 1995. № 24. Станом на 19.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

3. Екологічні нормативи якості води для визначення екологічного стану масиву поверхневих вод. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 01 квітня 2024 року № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0789-24#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

4. Методика віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 14 січня 2019 року № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0127-19#n115> (дата звернення: 10.09.2024).

5. Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення : Закон України № 3855-IX від 16 липня 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

6. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy.

URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj> (дата звернення: 10.09.2024).

7. Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю) (Нова редакція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#Text (дата звернення: 10.09.2024).

8. Суетнов Є. П. До питання про визнання екосистемного підходу квінтесенціальним принципом екологічного права. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 149. С. 92–113. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.149.201995> (дата звернення: 10.09.2024).

9. Cherkashyna, M. *Ecosystem Approach as the Basis of Water Legal Relations in Ukraine*. In: *The Palgrave Handbook of Environmental Policy and Law. Palgrave Studies in Sustainable Futures*. Palgrave Macmillan, Cham. Living reference work entry. First Online: 13 June 2024. pp. 1–9. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-30231-2_14-1 (дата звернення: 10.09.2024).

10. Cherkashyna, M. *Environmental Policy of Ukraine in the Field of Water Legal Relations*. In: *The Palgrave Handbook of Environmental Policy and Law. Palgrave Studies in Sustainable Futures*. Palgrave Macmillan, Cham. pp. 1–12. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-30231-2_15-1 (дата звернення: 10.09.2024).

11. Антонюк У. В. Захист екологічних прав в Україні в умовах військової агресії. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 42–47. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.3.6> (дата звернення: 10.09.2024).

12. Уберман В. І., Васьковець Л. А. Принципи і механізми європейського й українського правового регулювання скидання пріоритетних забруднювальних речовин. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2024. Том 35 (74). № 3. С. 82–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.3/13> (дата звернення: 10.09.2024).

13. ДК 009:2010 Класифікація видів економічної діяльності. Наказ Держспоживстандарту України 11.10.2010 № 457 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

14. Правила охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 1999 р. № 465. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

15. Методичні рекомендації з розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти із зворотними водами. Наказ Мін-ва захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.03.2021 р. № 173. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173926-21#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

16. Directive 2010/75/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on industrial emissions (integrated pollution prevention and control). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2010/75/oj> (дата звернення: 10.09.2024).

17. Кобецька Н. Р. *Екологічне право України: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов.* Київ: Юрінком Інтер. 2008. 352 с.

18. *Методика екологічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями* / В. Д. Романенко, В. М. Жукинський, О. П. Оксіюк, А. В. Яцик та ін. К.: Символ-Т, 1998. – 28 с.

19. Уберман В. І., Васьковець Л. А. *Понятійно-термінологічні особливості і правовий зміст екологічних нормативів якості для водних об'єктів в Україні та ЄС*. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2024. Вип. 85. (друкується).

20. *Technical Guidance for Deriving Environmental Quality Standards Guidance Document No. 27. Updated ver. 2018*. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d5b2b9b9-32fb-11e8-b5fe-01aa75ed71a1> (дата звернення: 10.09.2024).

21. *Про питну воду та питне водокористування*: Закон України № 2918-III від 10 січня 2002 року. Станом на 01.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

22. *Про систему громадського здоров'я*: Закон України № 2573-IX від 6 вересня 2022 року. Станом на 11.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

